

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 13/2001 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om försvarsmakten

Till försvarsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 mars 2001 en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om försvarsmakten (RP 18/2001 rd) till försvarsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande om ärendet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsrådet, lagstiftningsdirektör Seppo Kipinoinen, försvarsministeriet
- professor (emeritus) Antero Jyränki
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

I anknytning till en reform av utbildningen för försvarsmaktens befäl föreslår regeringen att bestämmelserna om Försvarsinstitutet upphävs i lagen om försvarsmakten. I stället föreslås en ny bestämmelse bli fogad till lagen. Den tillåter att delar av utbildningsprogrammen vid Försvarsinstitutet avläggs vid andra militära institut. Dessutom föreslås en fullmaktsbestämmelse som föreskriver att det genom förordning av försvarsministeriet bestäms om stöd till omskolning av en person som utnämns till en militärtjänst som alltid tillsätts för viss tid.

Med hänvisning till den nya grundlagen föreslår regeringen att bestämmelserna om åldersgränser och tjänstgöringsförbindelser för studerande vid Försvarshögskolans avdelning för grundexamen lyfts upp till lagnivå. Samtidigt föreslås att den övre gränsen för den som antas till

grundutbildning som officer höjs från 24 till 26 år.

Lagen får också en bestämmelse om att det är försvarsmakten som har hand om den internationella verksamheten inom förvaltningsområdet.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 augusti 2001.

I motiveringen till lagstiftningsordningen sägs att de bestämmelser i den föreslagna lagen som har samband med grundlagen och inte minst med regelsystemet för de grundläggande fri- och rättigheterna kan anses vara godtagbara och nödvändiga i den meningen att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det ändå viktigt att grundlagsutskottet får tillfälle att lämna utlåtande om propositionen.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Stödsystemen. Det nya 2 mom. till 7 § gäller stöd till omskolning när någon utnämns till en militärtjänst som alltid tillsätts för viss tid. Det bestäms om detta genom förordning av försvarsministeriet. Dessutom föreskrivs det närmare genom beslut av huvudstaben om uppkomsten och förvaltningen av förmåner. Förslaget är värt att notera i konstitutionellt hänseende på grund av 80 § 1 mom. grundlagen.

Enligt grundbestämmelsen skall det genom lag utfärdas bestämmelser om bl.a. grunderna för individens rättigheter och skyldigheter. I ljuset av förslaget kommer det över huvud taget inte att finnas några lagbestämmelser om stöd till omskolning. Bara i motiveringen till propositionen nämner regeringen utbildningsstöd och finansiell ersättning vid visstidsanställning. Kriterierna för dessa förmåner måste skrivas in i lag för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Detsamma gäller också eventuella bestämmelser om återkrav av förmåner. — Om lagen förtydligas med sådana bestämmelser stämmer fullmaktsbestämmelserna överens med 80 § grundlagen.

Övre åldersgräns för elever vid Försvarshögskolan. Lagförslaget 10 a § 1 mom. gäller bland annat de övre åldersgränserna för elever vid Försvarshögskolan. Undantag får göras från åldersgränserna av särskilda skäl. Bestämmelserna motiveras med försvarsmaktens lagfästa uppgifter, men också med tjänstestrukturen och behovet av en reserv. Också de fysiska kraven på officerarna och det krävande skolsystemet liksom också kravet i fråga om utbildningspersonals åldersstruktur spelar in.

I dessa sammanhang ställer 6 § 2 mom. grundlagen inga hinder i vägen för bestämmelser om en övre åldersgräns. Det finns inte heller i övrigt något att invända mot förslaget, eftersom momentet anger att det är rektorn som bestämmer om antagningen av elever och därmed också om åldersgränserna. I motiveringen till propositionen

redogör regeringen på behörigt sätt för vad som avses med särskilda skäl.

Tjänstgöringsförbindelse. I lagförslaget 10 b § 1 mom. föreskrivs att den som har antagits till utbildningen är skyldig att avge en skriftlig förbindelse om att han eller hon kommer att tjänstgöra vid försvarsmakten eller gränsbevakningsväsendet under den minimitid som fastställts av huvudstaben, räknat från den dag utbildningen inleds eller den dag examen avlagts. Sett i ett konstitutionellt perspektiv är den skriftliga förbindelsen en begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna i och med att den gäller den i 7 § 1 mom. grundlagen garanterade personliga friheten och den i 18 § 1 mom. tryggade rätten att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Enligt utskottet är det förståeligt att en skriftlig förbindelse införs, eftersom kadetterna vid Försvarshögskolan studerar gratis och får bl.a. undervisning, logi, mat och kläder utan kostnad.

Utskottet anser att en situation som denna i och för sig är en godtagbar grund för att införa en tjänstgöringsförbindelse och ett därav föranlett undantag från grundlagen. Viktigare vid bedömningen av lagstiftningsordningen är att lagförslaget inte uppfyller de konstitutionella kraven på att en begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna skall vara noga avgränsad och exakt. Dessutom är inte kravet på proportionalitet förankrad i lagen. Tjänstgöringsförbindelsens längd slås nämligen inte fast i propositionen, dess innehåll preciseras inte och de ekonomiska villkoren blir öppna.

En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning är att lagen stadgar om den i förbindelsen avsedda tjänstgöringens maximala längd och föreskriver om de grundläggande villkoren för förbindelsen, inbegripet när den upphör. Dessutom bör lagen ha bestämmelser om hur tvister om förbindelsen skall lösas. Ytterligare vill utskottet påpeka med anledning av 10 b § 2 mom. att det skall bestämmas genom lag om kriterierna för ersätt-

ningsskyldighet vid överträdelse av förbindelsen. Denna fråga kan inte vara beroende av bestämmelser från huvudstaben. Det är också viktigt att rättssäkerhetsarrangemangen i anknytning till skadeståndsskyldigheten i förekommande fall förtydligas i lag.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, om utskottets konstitutionella anmärkningar om lagförslagens 7 § 2 mom. och 10 b § beaktas på behörigt sätt.

Helsingfors den 30 mars 2001

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Paula Kokkonen /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Klaus Hellberg /sd
Gunnar Jansson /sv
Jouko Jääskeläinen /fkf
Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent

Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Pekka Ravi /saml
Markku Rossi /cent
Petri Salo /saml
Arto Seppälä /sd
ers. Jukka Mikkola /sd.

Sekreterare vid behandlingen i utskottet var
utskottsrådet Jarmo Vuorinen.